

סעי' ו

הוצר התכנה

נוסחי שלשת כתבי יד סדר רב עמרם סוף סי' צח

כתי"מ	כתי"א	כתי"ז
זכור ברית אברהם ועקדת יצחק ושוב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך: זכור ברית אברהם ועקדת יצחק. והשב שבות אהלי יעקב. והושיע' למען שמך: חטאנו צורינו סלח לנו יוצרינו:	זכור ברית אברהם ועקדת יצחק ושוב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך. זכור ברית אברהם ועקדת יצחק והשב שבות אהלי יעקב. והושיענו למען שמך: חטאנו צורינו סלח לנו יוצרינו:	זכור ברית אברהם ועקדת יצחק ושוב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך: זכור ברית אברהם ועקדת יצחק והשב שבות אהלי יעקב. חטאנו צורנו סלח לנו יוצרנו.
אדון הרחמים. שוכן מרומים. המלא רחמים על מתודים. ואומרין לפניך חטאנו צורינו סלח לנו יוצרינו: חטאנו ברוב עון. ובאנו לפניך א-ל נושא עון: ח'צ'ס'ל'י': חטאנו ברשע ובפשע. ובאנו לפניך עובר על פשע.	אדון הרחמים. שוכן מרומים. המלא רחמים על מתודים. ואומרין לפניך חטאנו. חטאנו צורנו סלח לנו יוצרנו: חטאנו ברוב עון ובאנו <u>לחלות פניך</u> א-ל נושא עון. אומרין	אדון הרחמים. שוכן מרומים. המלא רחמים על מתודים. וא' לפניך חטאנו צורנו סלח לנו יוצרנו: חטאנו ברוב עון ובאנו לפניך א-ל נושא עון. חטאנו <u>לרשע</u> ובפשע. ובאנו לפניך עובר על פשע. <u>אומ'</u> חטא חטאנו בכל אברינו ובאנו צורנו יוצרנו יודע רוע יצרנו. או' חט' חטאנו לפניך. ובאנו לחלות פניך. <u>נא</u> אל תסתר פניך מאומרי לפניך חטאנו. (מחול) [חמול] על עמך. ורחם על נחלתך. חוסה נא כרוב רחמך. חננו ועננו מלכנו. אבינו מלכנו מעולם שמך לנצח בך בטחו אבותינו מלכנו. גם אליך זעקו ונמלטו. חננו ועננו מלכנו: חמול הביטה ועננו. אלדי ישענו והאר פניך בנו ונושעה מלכנו כי א-ל מלך חנון ורחום <u>נקרא</u> חנון ועננו מלכנו. תבא לפניך תפלתנו לנצח תקשיב ותשמע ותחון
חטאנו לפניך ובאנו לחלות אל תסתר פניך מאומרי לפניך חטאנו. <u>חטאנו וגו'</u> : חמול על עמך. ורחם על נחלתך. חוסה נא כרוב רחמך. חננו ועננו מלכנו. אבינו מעולם שמך לנצח בך בטחו אבותינו מלכנו. גם אליך זעקו ונמלטו. חננו ועננו מלכנו: חמול הביטה ועננו. אלדי <u>ישועתינו</u> . והאר פניך בנו. ונושעה מלכנו: כי א-ל חנון ורחום <u>נקראתה</u> . חנון ועננו מלכנו: תבוא לפניך תפלתנו לנצח תקשיב ותשמע ותחון	חטאנו לפניך. ובאנו לחלות פניך. <u>על</u> תסתר פניך באומרים לפניך חטאנו. חמול על עמך. רחם על נחלתך. חוסה נא כרוב רחמך. חננו ועננו מלכנו. אבינו מעולם שמך לנצח בך בטחו אבותינו מלכנו. גם אליך זעקו ונמלטו. חננו ועננו מלכנו: חמול הביטה וענינו אלדי ישענו והאר פניך בנו ונושעה מלכנו כי א-ל מלך חנון ורחום <u>נקרא</u> חנון ועננו מלכנו. תבא לפניך תפלתנו לנצח תקשיב ותשמע ותחון	ישענו והאר פניך ונושעה כי א-ל מלך חנון ורחום <u>אתה</u> חנון ועננו מלכנו. תבא תפלתנו לנצח תקשיב ותשמע ותחון

כתי"ז

מלכנו תקבל ברחמים
וברצון את תפלתנו
חננו ועננו מלכנו עננו
אבינו עננו והושיענו.
כשענית לאברהם
בהר המוריה כן עננו
והושיענו. כשענית ליצחק
על גבי המזבח כן עננו
והושיענו. כשענית ליעקב
בעת צרתו כן עננו
והושיענו. כשענית לכל
הצדיקים בעת צרתם כן
עננו והושיענו:

חיים שאלנו ממך כי
מקור חיים עמך. צדקה
עשה עמנו למען שמך.
והסר

דבר נגף חרב וחיה
רעה ועבודה זרה ויצר
הרע ושנאת חנם וכל
גזרות קשות וחרב גוים
ושמד ורעב וכל מיני
פורעניות מעמך. אבינו
אב הרחמן הושיענו למען
שמך. אלדינו ואלדי
אבותינו. בך בטחנו לא
נבוש והושיענו למען
שמך.

גדול אתה וגדול שמך
בגבורה. דרשנוך אלדינו
המצא לנו והושיענו למען
שמך. העתר לנו
בהמון רחמך. ואל
תבישנו משברנו הושיענו.

כתי"א

מלכנו תקבל וברחמים
וברצון את תחנונו אבינו
מלכנו חננו ועננו. ענינו
ואבינו ענינו והושיענו.
כשעניתה לאברהם אבינו
בהר המוריה כן ענינו
והושיענו. כשענית ליצחק
על גבי המזבח כן ענינו
והושיענו:

חיים שאלנו ממך כי
מקור חיים עמך. צדקה
עשה עמנו למען שמך.
והסר דבר ונגף חרב הרג
ורעב מעמך. רחמים
שאלנו ממך כי רבים
רחמים עמך צדקה עשה
עמנו למען שמך והסר
דבר ונגף וחרב והרג וחיה
רעה ויצר
הרע ושנאת [חנם] וכל
גזיר' קשות וחרב גוים
ושמד וכל מיני
פורעניות מעמך. אבינו
אב הרחמן הושיענו למען
שמך. אלדינו ואלדי
אבותי'. בך בטחנו לא
נבוש הושיע' למען
שמך. אלדינו ואלדי
אבותי'. בך בטחנו לא נבוש
הושיענו למען שמך.

העתר לנו
בהמון רחמך. ואל
תבישנו מסברנו והושיענו
למע' שמך.

כתי"מ

מלכנו: תקבל ברחמים
וברצון את תחנונו. חוסה
ועננו מלכנו. עננו
אבינו עננו והושיענו.
כשענית לאברהם
בהר המוריה כן עננו
והושיענו. כשענית ליצחק
על גבי המזבח כן עננו
והושיענו. כשענית ליעקב
בעת צרתו כן עננו
והושיענו. כשענית לכל
הצדיקים בעת צרתם כן
עננו והושיענו:

חיים שאלנו ממך. כי
מקור חיים עמך. צדקה
עשה עמנו למען שמך.
והסר דבר נגף חרב הרג
מעמך: רחמים שאלנו
ממך. כי רבים רחמים
עמך. צדקה עשה עמנו
למען שמך. והסר חרב
דבר נגף והרג וחיה
רעה ויצר
הרע ושנאת חנם וכל
גזירות קשות וחרב גוים
ושמד וכל מיני
פורעניות מעמך. אבינו
אב הרחמן הושיענו למען
שמך. אלדינו ואלדי
אבותינו. בך בטחנו לא
נבוש והושיענו למען
שמך.

העתר לנו וגדול שמך
בגבורה: דרשנוך
המצא לנו. והושיענו למען
שמך. העתר לנו היום
בהמון רחמך. ואל
תבישנו מִשְׁבְּרָנוּ.

כתי"ז

זכור רחמיד אשר מעולם
המה. חמול עלינו כאב על
בנים הושיענו למען שמך.
טוב אתה ומטיב לקווד.
יכבשו רחמיד את כעסך
מעלינו והושיענו.

כלה אל תעשה לשאריתנו.
לא נבוש ממשאלותיך.
הושיענו.
מלפניך אל תשליכנו.
נוראות בצדק תעננו אלדי
ישענו. והושיענו.

סלח לנו עונות
סעדנו ובך נושעה
הושיענו.
בעת צרתנו עת צרה
היא ולך להושיע. הושיענו.

צדיק אתה יי'
צדקות אהבת צדקה עשה
עמנו וצעקתנו
תעלה למרום.
קולנו תשמע ותחון. רחם
עלינו יי' אלדינו כי מאד
צר לנו. שועתנו
תקבל ברצון. שאלתנו
תמלא ברחמים הושיענו:

כתי"א

טוב אתה ומטיב לקווד.
יכבשו רחמיד את כעסך
מעלינו והושי' למען
שמך: טוב אתה
ומטיב לקווד. יכבשו
רחמיד את כעסך מעלינו
והושיענו למען שמך:

סלח לכל עונותינו
סעדנו ובך נושעה
ולמ' שמך ענינו
בעת צרתינו. עת צרה
היא ולך להושיע. הושיענו
למען שמך:

סלח לכל עונותינו סעדנו
ובך נושעה ולמ' שמך.
ענינו בעת צרתינו. עת
צרה היא ולך להושיעה.
הושיענו למען שמך:

פניך אל תסתיר ממנו
פדנו והצילנו מכל
צרותינו. והושיענו למען
שמך: צדי' אתה יי'
צדקות אהבת צדקה עשה
עמנו וצעקה
תעלה למרום.
קולנו תשמע ותחון. רחם
עלינו יי' אלדינו כי מאד
צר לנו. ול'ש: שועתנו
תקבל ברצון. שאלתנו
תמלא ברחמים הושיענו
ל'ש:

כתי"מ

זכור רחמיד אשר מעולם
המה. חמול עלינו כאב על
בנים. והושיענו למען שמך:
טוב ומטיב לקווד.
יכבשו רחמיד את כעסך
מעלינו. והושיענו למען
שמך:

כלה אל תעש לשאריתנו.
ולא נבוש ממשאלותינו.
והושיענו למען שמך:
מלפניך אל תשליכנו.
נוראות בצדק תעננו אלדי
ישענו. והושיענו למען
שמך.

סלח לנו לכל עונותינו.
סעדנו ולך נושעה,
הושיענו למען שמך: ענו
בעת צרתינו. עת צרה
היא. הושיענו
למען שמך:

פניך אל תסתיר ממנו.
פדנו והצילנו מכל
צרותינו. הושיענו למען
שמך: צדיק יי'
צדקות אהב. צדקה עשה
עמנו וצדקנו. הושיענו
למען שמך. תעלה למרום
קולנו. תשמע ותחון. רחם
עלינו אלדינו כי מאד
צר לנו. שועתנו
תקבל ברצון. שאלתנו
תמלא במהרה. והושיענו
למען שמך:

כתי"ז

תעלה תפלתנו למען
שמך. תמצא תפלתנו
חן וחסד ורחמים ורצון
לפניך. הושיענו:
כי אין לנו א-לוה
אחר מלך גואל ועוזר
מושיע. פודה ומציל בכל
עת צרה וצוקה אלא
אתה. הושיענו:

אבינו אב הרחמן הושיענו
למען שמך.

כתי"א

תעלה תפלתנו למען
שמ[י]ך. תמצא תחנתנו
חן וחסד ורחמים ורצון
לפניך. והושיענו ל"ש:
כי אין לנו א-לוה
אחר מלך גואל עוזר
ומושיע. פודה ומציל בכל
עת צרה וצוקה אלא
אתה. והושיענו ל"ש:

אבינו אב הרחמן הושיענו
למען שמך:

כתי"מ

תעלה שועתנו למען
שְׁמִיךְ. נמצא
חן וחסד ורחמים ורצון
לפניך. והושיענו למען
שמך: כי אין לנו א-לוה
אחר. מלך גואל עוזר
ומושיע. פודה ומציל בכל
צרה וצוקה אלא
אתה. והושיענו למען

שמך:

אבינו הרחמן הושיענו
למען שמך:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

סדר רב עמרם גאון <מהדורת סף> - נספחות לתפילת חול עמרם בן ששנא גאון עמוד מס': 863 הודפס ע"י אוצ

נספח לסי' צט

סעי' א

הוצאת ספר תורה באו"ז ומסכת סופרים

כתב האו"ז הל' שבת סי' מב סעי' יא

ומנהגנו בארץ כנען (נוהמי) לאחר שגומר כל הקדיש מתחיל ש"צ ואומר בקול רם אין כמוך כו' והצבור עונין אחריו פעמים, ויש מקומות שאין עונים אחריו [רק] פ"א. ולאחר שגמרו אין כמוך מלכותך, אב הרחמים, מיד הולך אחד מחשובי הקהל ומוציא ס"ת מארון הקודש ונותנה לשליח צבור וכו' ואחר שיקבל ס"ת הניתנה לידו פותח ואומ' בקול רם שמע ישראל כו' ועונין הצבור אחריו ושוב אומר אחד א-לקינו ועונין הצבור אחריו כו' ואח"כ אומר גדלו לה' אתי כו' והעם עונין רוממו ה' א-לקינו כו' על הכל יתגדל, הכל הבו גודל כו', וקורין בתורה. ובני רינוס אין להם מנהג זה אלא כשגומר ש"צ תפילה אומר קדיש ומוציא ס"ת ואומ' גדלו לה' אתי. ובמסכת סופרים יש סמך למנהגנו אלא שלשם מוסיף פסוקים הרבה, וגם לשם משמע שהמפטיר היה אומר כל אלו הפסוקים, ומשמע לכאורה דלאחר הקריאה הי' מנהגם. והכי איתא התם כו'.

ז"ל מסכת סופרים § פרק יד הלכה ח-יד

(ח) המפטיר בנביא ¹ הוא פורס על שמע (מגילה כז, א). באיזה שמע אמרו בשמע של ספר תורה ². היכי פתח ³ אשרי יושבי ביתך ואח"כ עומד המפטיר ואומר ⁴ (תהלים פו, ה) אין כמוך בא-להים ה' ואין כמעשיך; (שמות טו, יא) מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלות עושה פלא; (תהלים קמה, יג) מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור; (פרקי סיכלות רצתי פל"א פ"ד) ה' ⁵ מלך ה' מלך; (שמות טו, יח) ה' ימלוך לעולם ועד; (ישעיה מז, כא) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר; (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום; (נחמיה ט, ו) אתה הוא [ה'] לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כולם וצבא השמים לך משתחווים:

§ מהדורת מסכת סופרים אשר לפנינו בש"ס וילנא קשה קריאה מריבוי סוגריים ונוסחאות. סדרנו כאן דבריו לענין הוצאת ס"ת, ובהערות מהאו"ז, שבלי הלקט שבת סי' עז, ושאר מפרשים הנמצאים בדף בדפוס וילנא. לא הבאנו כאן הנוסחאות ממהדורת היגר, וראוי לעיין בהם (לפי דבריו נמצא הוא מנהג ארץ ישראל, אשר אינו קיים היום), וכן במחזור ויטרי עמ' 706-708. נוסח הגר"א הודפס מתוך מסכתות קטנות (בשקלאו תקס"ד) ע"י תלמידו הרב מענדיל משקלאו, מאשר למד הגאון עם תלמידו האחר הרב סעדי'. ונר' שהסוגריים שם הם פרשנות ולא נוסח. לשון המנהיג מהד' ר"י רפאל שבת סי' כד אינו צטוט אלא תוכן דברי מ"ס. ¹ ז"ל או"ז הנ"ל "ובמסכת סופרים כו' ומשמע לכאורה דלאחר הקריאה הי' מנהגם". ועי' לקמן בהערה 2, 4, 23, ו-31. וברש"י מגילה כד, א (הובא בנחלת יעקב) "המפטיר בנביא, מי שרגיל להפטיר בנביא תקנו חכמים שיהא פורס את שמע. הוא עובר לפני התיבה, להוציא את הצבור בקדושה שבתפלה". ושם פירש"י פורס על שמע של יוצר. ולדבריו אין הכוונה שכבר הפטיר בנביא, כלומר אחרי קה"ת, אלא לפני כן. ² [הגה, ר"ל בשמע שאומרים בפתיחת הארון, קודם קריאה והמפטיר אומר], נוסח הגר"א. ³ היכן פותח (ר"ל החזן), נוסח הגר"א. ⁴ [והכל קודם הוצאת ס"ת], נוסח הגר"א. ⁵ ה' מלך ה' מלך; ה' ימלוך לעולם ועד. כל זה אינו מובא באו"ז.

(ט) מיד נכנס המפטיר ואוחז את התורה ואומר שמע ישראל פסוק הראשון בנעימה ואף העם עונין אותו אחריו:

(י) וחוזר ⁶ ואומר אחד א-להינו גדול אדונינו קדוש ⁷; [אחד א-להינו רחום א-דונינו קדוש]; ⁸ אחד אלקינו גדול א-דונינו ⁹ קדוש ונורא שמו, כנגד שלשה אבות. ויש אומרים כנגד שלש קדושות:

(יא) (מסליס עא, יט) וצדקתך א-להים עד מרום אשר עשית גדולות א-להים מי כמוך; (שס קלס, יג) ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור; הכל תנו עוז לא-להים ¹⁰ ותנו כבוד לתורה; (שס לה, ד) גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו. וצריך להגביה את התורה בשמע ישראל ובאלו ייחודין שלשה ¹¹ [וב] גדלו ¹² לה' אתי ¹³:

(יב) ועוד צריך [לומר] על הכל יתגדל ¹⁴ וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתעלה ויתהדר ויתקלס (הנכבד והנורא) שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה ¹⁵ בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא כרצונו וכרצון ¹⁶ כל עמו בית ישראל תגלה ותראה מלכותו עלינו במהרה ובזמן קרוב והוא יבנה ביתו בימינו ויחון פלטתנו ¹⁷ ופלטת עמו ישראל ¹⁸ ברחמיו וברוב חסדיו בשלום ובחן ובחסד וברחמים המקום (הוא) ¹⁹ יעשה עמנו בעבור שמו הגדול ואמרו אמן:

⁶ ואח"כ מגביה את התורה ואומר אחד א-להינו גדול אדונינו קדוש ונורא שמו לעולם ועד וחוזר כו', נוסח הגר"א אשר העבירו מהל' יג. וע"ש הערה 20. ולכאורה כוונתו כדי למלאות מספר "אחד וכו'" לשלשה יחודין. ועי' בהערה 8 ו-12. ⁷ קדוש הוא, נוסח הגר"א.

⁸ ע"פ האו"ז ומחז"י. ובסדור הרוקח עמ' תקמד "רחום מלכינו קדוש (וכן נוסח צני רומניא)". ובדומה לנוסחם במחזור בני רומא (קס"ת לשנת גסס י"ב מקומות שנוגעים) "אחד א-להינו ברוך א-דונינו קדוש ונורא שמו; אחד א-להינו גדול א-דונינו וכו'; אחד א-להינו רחום א-דונינו וכו'". וכל זה דלא בנחלת יעקב אשר כתב ד"אחד א-להינו וכו'" הראשון כפול ומיותר. ⁹ בסדור רוקח "גדול א-להינו". ¹⁰ עוז לא-להינו, נוסח כ"י ומחז"י. ¹¹ אחד אחד אחד, נוסח הגר"א. והוא כפירוש שהבאנו בסוף הערה הבאה. ¹² ע"פ או"ז, שבלי הלסט, ונוסח הגר"א. וכן הביא הנחלת יעקב בשם נחלת אריאל, וכתב "ר"ל שצריך להגביה את התורה באלו שלשה יחודין שמזכיר השם, היינו א-להים מי כמוך, ה' שמך, ה' זכרך, וגם בגדלו לה' אתי צריך להגביה התורה". והוסיף הנחל"י, "ולי נראה שכצ"ל שנאמר גדלו לה' אתי ומדכתיב גדלו הוא לשון גידול והגבה ומש"ה צריך להגביה באלו שלשה יחודין". ולי המגיה נר' יותר כגרסת האו"ז כאן, ו"שלשת הייחודין" הם השלשה "אחד א-להינו וכו'" שבגירסת האו"ז דלעיל מיניה. וכן משמע בנוסח הגר"א שבהערה הקודמת. ¹³ אתי, ומתחיל בנעימה ואומר ה' הוא הא-להים ה' שמו ואחריו עונין אותו העם וחוזר וכופלו ועונין אותו פעמים, נוסח הגר"א אשר העבירו מלקמן הלכ' יג. ¹⁴ ויתקדש, מחז"י, שבלי הלסט, ונוסח הגר"א. באו"ז כתב "יתגדל וכו'", ולא הביא כל נוסח של על הכל. וראה להלן בהערה 16. ¹⁵ הקב"ה הנכבד והנורא, הועבר מלעיל לכאן בנוסח הגר"א. ¹⁶ וכרצון יראיו וכרצון, נוסח כ"י ומחז"י. ועי' באבודרהם אשר באר תגלה וכו' כרצון יראיו, והוא לנוסח הספרדים שהוא כנוסח מסכת ספרים אשר לפנינו. אבל בתפלת האשכנזים והצרפתים נוסח יותר ארוך "צור העולמים וכו'" (וכן הוא בסדור הרוקח עמ' תקמז-תקמט), ואיני יודע אם היה לפני רבותינו שבאשכנז נוסח אחר, או בהמשך אינם נוהגים כנוסח מסכת סופרים (ועי' לעיל נספח לסי' יז סעי' א, עמ' 191). ולפירוש נוסח האשכנזים עי' סדור רוקח עמ' תקמו. ¹⁷ פלטתו, נוסח הגר"א. על פליטתנו, מחז"י. ¹⁸ ישראל בהמון רחמיו (וכן נמחז"י) וברוב חסדיו לחן ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום והוא ירחם עלינו ועל כל עמו בית ישראל בעבור, נוסח כ"י. ¹⁹ "הוא" אינו בנוסח הגר"א.

(יג) ואח"כ²⁰ מגביה את התורה [למעלה]²¹ ואומר אחד א-להינו גדול אדונינו קדוש ונורא שמו לעולם ועד. ומתחיל²² בנעימה ואומר ה' הוא הא-להים ה' שמו ואחריו עונין אותו העם וחוזר וכופלו ועונין אותו פעמים:

(יד) מיד גולל²³ ספר תורה עד שלשה דפין ומגביהו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה לכל האנשים ולנשים לראות הכתב ולכרוע ולומר (דברים ז, מז) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל; (או)²⁴ [ועוד אומר]²⁵ (תהלים יט, ח) תורת ה' תמימה²⁶ משיבת נפש. והמפטיר נותנו לחזן הכנסת והוא חוזר²⁷ התורה לכסות²⁸ ראשי הקרואים שאין כבוד להיות התורה יחידה. וכיוצא בו אינו מן המוכחר שיעמוד החזן יחידי לפני התיבה אלא שיעמדו עמו אחד לימינו ואחד לשמאלו כנגד אבות²⁹ (י"ש אומרים פורס את שמע שיאמר יוצר אור וקדוש וטעם לדבר על הברכה שמברך על

²⁰ בנוסח הגר"א העביר מ"ואח"כ" עד "ועד" לתחילת הלכה י. באו"ז הקטע נמצא כאן כלפנינו במסכת סופרים. ונ"ל אפי' לאו"ז הוא המשך סוף הלכה י, והכוונה, שמלבד שלשת הפעמים דלעיל "אחד א-להינו וכו'" (שלשה הייחודין), חוזר ואמר עוד פעם נוסח זה ומוסיף עליו תיבות "לעולם ועד".²¹ ע"פ או"ז, מחז"ל, ונוסח כ"י.²² בנוסח הגר"א הועבר "ומתחיל" עד "פעמים" לסוף הלכ' יא. ובאו"ז מקומו כלפנינו במסכת סופרים.²³ לפי דברי האו"ז (למעלה בהערה 1) לכאורה גם ההגבה אחר קריאת התורה. ועי' ב"י סוף סי' קלד שהביא ממסכת סופרים "כשמוציאין ס"ת כו' ומראה פני כתיבתו לעם וכו'". וכן הד"מ בסי' קמז אות ד כתוב "ומשמע שם שמיד בשעת הוצאה היו מראים לעם אבל אין המנהג כן אלא בשעה שחוזרין וגוללין". וכן כתב הרמ"א בסוף סי' קלד. ועי' בראבי"ה מגילה סי' תקפד "ומפרש ואזיל (מס' סופרי) פסוקי שנוהגין לומר קודם שמוציאין התורה" (אולי כוונתו שנוהגין אנחנו קודם). ועי' לשון הב"ח סי' קמז ד"ה הגולל "לפי דעת מסכת סופרים פרק המתחיל ולמה אמרו, כולן בהלכה י"ד שלאחר הקריאה מגביה הס"ת ומראה פני כתיבתו לעם וכו'".²⁴ הדעת תורה למהרש"ם סוף סי' קלד הבין שאומר או וזאת התורה או תורת השם תמימה. בנוסח הגר"א אין תיבת "או". ועי' הערה הבאה.²⁵ ע"פ או"ז, מחז"ל, ונוסח כ"י. נ"א ועוד אומר ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו תורת וכו', נוסח כ"י.²⁶ תמימה כל הפסוק, או"ז שם, ומחז"ל. תמימה משיבת נפש וכל הפסוקים והמפטיר, נוסח כ"י. ובמהד' היגר הביא "משיבת נפש עדות י"י נאמנה מחכימת פתי, פקודי י"י ישרים משמחי לב מצות י"י ברה מאירת עינים, יראת י"י טהורה עומדת לעד משפטי ה' אמת צדקו יחדיו, הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים". ועי' לקמן בהערה 40 ממנהג בני רומא בפסוקים אחר אמירת כהן קרב וכו'.

²⁷ והוא אחר התורה, או"ז. ושמא הוא לפי דברי האו"ז דלעיל בהערה 1, שמדובר אחר הקריאה (עי' הערה 23 אבל אינו מובן לי ההמשך, וראה להלן בהערות). או אולי ט"ס היא. ובשבלי הלקט "הוא קורא אחר התורה".²⁸ התורה לראש הקרואים, נוסח הגר"א. באו"ז כלפנינו. והנחל"י הביא בשם נחלת אריאל "דהאי לכסות פירושו לשון מנין כדכתיב (שמות יב, ד) במכסת נפשות. וה"פ שחזן הכנסת נותן התורה למפטיר עד שמנה מי יעלה לתורה".²⁹ אבות, וכתוב נמי (משלי יד, כח) ברוב עם הדרת מלך, או"ז (יותר מזה ממסכת סופרים אינו מוצא נלו"ז). ואיני יודע אם כך גרס או שהוא תוספת האו"ז. ושם הוסיף "סתם חזן היינו שלית צבור, חזן הכנסת היינו מה שאנו קורין שמש".³⁰ בנוסח הגר"א המוסגר הועבר לסוף הקטע. באו"ז אינו מובא הנוסח אחרי תיבת אבות.

התורה ועל העבודה) כך היו נקיי הדעת שבירושלים³¹ עושין כשהיו מוציאים את התורה ומחזירין היו הולכין אחריה מפני כבודה³²:

סעי' ב

1234567 תח"ח

מי אומר ברוך שנתן כו' תורת ה' וגו', החזן או הצבור. ואם לומר ואתם הדבקים

כהן קרב וכו'. ברוך שנתן וכו'. בסדור הרוקח עמ' תקנב "ברוך שנתן וכו' החזן מברך על נתינת התורה וכו'. ושם כל הפסוקים מתורת ה' עד לכל החוסים בו³³. ומשמע שכל זה אומר החזן. וכן בעמ' תכב-תכג. וכן בעץ חיים מלונדון עמ' מו "ויתחיל השליח צבור לומר ברוך שנתן וכו'³⁴". וכן משמע באורחות חיים מלונל בהל' שני וחמישי סי' י, וע"ש בסי' ח. וכן משמע במנהגי וורמיישא לך"י קירכום (נפטר בשנת שצ"ב) עמ' מד. וכן במקור חיים לחו"י סי' קלד סעי' ב³⁵. וכן הוא בסדור השל"ה אמשטרדם תע"ז. וכן הוא בסדור שפה ברורה לרו"ה.

אבל במחזור ויטרי עמ' 72 "והצבור עונין"³⁶. ובעמ' 157 "ועונין אחריו קול אחד³⁷. ובספר האשכול הל' סדר פרשיות עמ' 68 "וקודם קריאה אומרי" הצבור תורת וגו'³⁸. וכן משמע במנהג בני רומא בקמחא דאבישונא "והצבור עונין אחריו³⁹. ובסדר ר' עמרם ח"א סימן צט ועונין הצבור תורת וגו'. וכן משמע

³¹ בחילופי מנהגים בין בני בבל לבני אר"י בסוף ים של שלמה ב"ק "ב"ב מכבדין את התורה בכניסתה, בני א"י נותנין לה כבוד ביציאתה ובכניסתה כתורה וכהלכה שנאמר (נחמ' ח, ה) ובפתחו עמדו כל העם". ועי' לעיל הערה 1. ³² ויש אומרים פורס את שמע שיאמר יוצר אור וקדוש, נוסח הגר"א, עי' הערה 30. "ויש אומרים" האלו כשיטת רש"י במגילה (כד, א), עי' נחלת יעקב.

³³ ושם בעמ' תקנד "הרי מן תורת ה' עד החוסים בו מ' תיבות כנגד מ' ימים שהיה משה בהר אחר התורה". ³⁴ ראה להלן בהערה 36. ³⁵ ז"ל המקור חיים הנ"ל "המנהג שהש"ץ אומרו בקול רם עד החוסים בו והקהל עונים ואתם הדבקים וגו'". ³⁶ ז"ל המחזור ויטרי עמ' 72 "והצבור עונין ברוך שנתן כו' תורת ה' וגו': פיקודי ה' וגו': ה' עוז לעמו וגו': הא-ל תמים וגו': אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד: דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר: ואו' כי בי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות ליים: ואתם הדבקים בה' חיים כולכם היום:" (סך הכל 9 פסוקים). וכן בעץ חיים מלונדון הנ"ל (אבל בשביל החזן), בשינוי מקום הפסוק אורך ימים. ³⁷ ז"ל שם "ועונין אחריו קול אחד ברכה זו ברוך שנתן תורה וכו' לשם שבח בלא אזכרה ומלכות עמה. וד' מקראות הללו (נעמ' 72 הצי"ט) פסוקים, עי' הערה הקודמת) שיש בהם מ' תיבות כנגד מ' יום שעמד משה לקבל את הלוחות וכנגד מ' יום של יצירת הוולד. וקורא כהן וכו'". ואגב ראה דבר מחודש בהגהות הב"ח מגילה לב, א במקום הפסוק "ה' עוז וגו'", הביא אחר הא-ל וגו' החוסים בו" הפסוק בהמשך "כי מי א-לוה מבלעדי ה' ומי צור זולתי א-להינו". ולא מצאתי זכר למנהג כזה במקום אחר. ³⁸ גם שם הביא ד' פסוקים שבסדורים דידן ומיספור מ' תבות. ³⁹ צ"ע מש"כ "אחריו", אם הכוונה אחרי אמירת החזן "כהן קרב", או אחר החזן שגם הוא אומר ברוך שנתן. ועי' לשון מסכת סופרים פי"ד הל' ט "ואף העם עונין אותו (שמע ישראל) אחריו".

במטה משה סי' רכד שהקהל אומר מברוך שנתן עד כל החוסים בו.

וז"ל מהרש"ס בסדורו עמ' 365 (לפני קריאה לכהן לעלות)

"וכתב האבודרהם (נקס"ת דחול) וז"ל ויש בכל אלו הפסוקים מ' תיבות כנגד מ' יום שעמד משה בהר סיני לקבל התורה עכ"ל. ר"ל בפסוקים מן תורת י"י תמימה והלאה. ונ"ל שמפני מנין זה לא תקנו⁴⁰ לומר פסוק יראת י"י טהורה וגו' שהוא כתוב במזמור י"ט אחר פסוק פקודי י"י ישרים כי אין בו רק עשל תיבות {ולא ישלים מנין ארבעים} ויסדו לומר שני פסוקים אחרים המדברים בענין התורה ויש בהם עשרים תיבות למלאות המנין. ובפירוש סדור קלף כתוב וז"ל צרפתים⁴¹ מוסיפין כאן ואומרים דרכיה דרכי נועם וגו' ושאר פסוקים וטעות הוא בידם שהרי מן תורת י"י תמימה עד מגן הוא לכל החוסים בו מ' תיבות וכו' וכתב הטעם הנזכר ועוד טעמים רבים אחרים ואין כאן מקום להאריך:

והנה הפסוק "ואתם הדבקים" לא נמצא בסדור אשכנז הישנים שהיו לפני (ר' הירץ, טרין רפ"ה, הדרת קודש, לובלין שי"ד, וסדורי פראג רע"ו, רע"ט, רפ"ז, רצ"ז, שט"ז) ולא מצאתי במקורות הקדומים כמו כל בו, אורחות חיים, מטה משה סי' רכד, (ואדרבה יוצא מדברי סדור הרוקח מפורש שלא לאומרו כדי לא להוסיף על מספור התיבות). מלבד המחזור ויטרי ועץ חיים מלונדון אשר הביאו אחריו עוד פסוקים, עי' לעיל בהערה 36, 37. ואולי אם החזן אומר ברוך וכו' ופסוק ואתם הדבקים אינו נאמר על ידו אלא ע"י הצבור לא נחשב תוספת על מיספור הפסוקים. גם צ"ל ברוך שנתן אינו בחשבון היות ואינו פסוק אלא ברכה בלי שם ומלכות כמבואר בסדור הרוקח.

ובסדור אשי ישראל לר"י מלצאן, וסדור הגר"א לר' נפתלי הירץ, וגם סדור חב"ד כתוב שהחזן אומר רק ברוך שנתן וכו', (אין שם שאר הפסוקים), והצבור עונה ואתם הדבקים וגו'. וצ"ע מדוע שינו מדברי כל ספרי הקדמונים הנ"ל. ולא מצאתי מקור לזה.

⁴⁰ כוונתו לאפוקי ממנהג בני רומא ז"ל "והצבור עונין אחריו תורת ה' תמימה משיבת נפש וגו' פיקודי ה' וגו' יראת ה' טהורה עומדת לעד: משפטי ה' אמת צדו יחדיו: ה' עוז וגו', הא-ל תמים וגו'".

⁴¹ סדור רוקח עמ' תכב. וכוונתו לאפוקי מדברי המחזור ויטרי הנ"ל.